ISSN -2583-147X(P), Vol.- 9, Issue No.I, April 2023
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ସାତଭାୟାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି

ସୁବ୍ରତ ପାତ୍ର

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ବୈଦିକ ଓ ଲୋକସଂସ୍କୃତିର ମିଳିତ ରୂପ । 'ଲୋକ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ଓ ଏହା ସର୍ବସାଧାରଣ ଜନତାକୁ ବୁଝାଏ । ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଲୋକଜୀବନ ଓ ଏମାନଙ୍କ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଲୋକସଂସ୍କୃତି କୁହାଯାଏ । ଲୋକକଳା, ଲୋକସାହିତ୍ୟ, ଲୋକସଙ୍ଗୀତ, ଲୋକାଚାର ପ୍ରଭୃତି ଜନତାର ସମସ୍ତ କୃତିତ୍ୱକୁ ଘେନି ଏହି ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଗଠିତ ଏବଂ ଏହା ନିତ୍ୟ ଜୀବନର ସଂସ୍କୃତି । ଆମେ ଯେଉଁ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବା ତାହା ସହର ଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ । ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନ ବିତାଉଥିବା ନିରୀହ, ନିଷ୍କପଟ, ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ମଣିଷର ସାଂସ୍କୃତିକ ଚେତନାର ପ୍ରତିଫଳନ ଓ ପରିପ୍ରକାଶ । ସେଠି ସଂଗ୍ରାମ ବେଶୀ ବିଶ୍ରାମ କମ୍ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସ୍ୱର ଶିଥିଳ ବା ମନ୍ଥର । ସେଠାରେ ପରମ୍ପରାର ଆଦର ବିଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । ଭୂତପ୍ରେତ, କାଳ୍ପନିକ, ଭୌତିକ ବା ଆଦିଭୌତିକ ଶକ୍ତିକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ସରଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନକୁ ପ୍ରଥମେ ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରାଚୀନତା ଅଛି । ଆଜିକାଲି ସାମାଜିକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଭିତରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ ଅତିଷ୍ଠ ହେଉଛି । ଯୌଥ ପରିବାର ଭାଙ୍ଗି କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିବାର ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ଏସବୁ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ଅନୁଭୂତି ଲୋକସଂସ୍କୃତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ । ଲୋକସଂସ୍କୃତି ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ରୀତିନୀତି, ପରମ୍ପରା, ଖାଦ୍ୟ-ବସ୍ତ୍ର, ବାସଗୃହ, ଲୋକକଥା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ବୁଝାଏ ।

ଇତିହାସର ଯେପରି ଇତି ନାହିଁ ସଂସ୍କୃତିର ସେହିପରି ଶେଷ ନାହିଁ । ଏହା ଶାଶ୍ୱତ ଏକ ଚିରନ୍ତନ ପ୍ରବାହ । ଏହା ଅତୀତ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ନେଇ ଆତଯାତ ହେଉଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳର ପରିଚୟ ପାଇଁ ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଧର୍ମଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ସଂସ୍କୃତିକୁ ଧାରଣ କରିଥାଏ ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଇତିହାସ । ଏକ ସମୟରେ ଗଣମାଧ୍ୟମର ଭୂମିକା ଲୋକସଂସ୍କୃତି ନିର୍ବାହ କରିଥିଲା । ଏହା ଲୋକଙ୍କୁ ଭରପୁର ମନୋରଞ୍ଜନ ଦେବା ସହିତ ସମାଜରେ ଲୋକଶିକ୍ଷା ଓ ସଚେତନତାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାରରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା । ଅତୀତରେ ଜୀବନ ଥିଲା ଗ୍ରାମଭିତ୍ତିକ, କୃଷି ଭିତ୍ତିକ ଓ କିଛି ବାଣିଜ୍ୟ କୈନ୍ଦ୍ରିକ । ସାତଭାୟାର ସଂସ୍କୃତି କହିବାକୁ ଗଲେ ଅତୀତର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ମୃତିକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରେ । ସାତଭାୟାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଆଉଟିକେ ବୃହତ୍ତ ଅର୍ଥରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ଓ ଅବିଭକ୍ତ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ଦୁଇ ପଡୋଶୀ ଜିଲ୍ଲା ଯାଜପୁର ଓ ଜଗତସିଂହପୁରକୁ ଅଲଗା କରି କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ତତ୍ ସହିତ ସାତଭାୟାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଅଧ୍ୟୟନ ସ୍ୱୟଂ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ସମୁଦ୍ର, ନଈ, ନାଳ ବେଷ୍ଟିତ ଏହି ଜିଲ୍ଲାଗୁଡିକରେ ଜନବସତି ଓ ଲୋକାଧାରା ଏକାପରି । କୃଷି, ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଦେବୀ ଆରାଧନାରେ ବିଶ୍ୱାସୀ । ମଙ୍ଗଳା, ଶାରଳା, ପଞ୍ଚୁବରାହୀ ଏହି ନୌସଂସ୍କୃତିର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବୀ । ନଈ ଓ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ବାସ କରୁଥିବା କୈବର୍ତ୍ତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଘାଟପୂଜା, ଡଙ୍ଗା ପୂଜା, ନୁଆପାଣି ପ୍ରବେଶରେ ନଦୀ ବନ୍ଦାପନା, ଚଇତି ଘୋଡ଼ା ନାଚ, ଚୁଡ଼ା କୁଟା ଆଦି ସାଂସ୍କୃତିକ କର୍ମାଣୀ ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ନୌସଂସ୍କୃତିର ଅଂଶ ଭାବରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇପାରିବ । ନଈକୂଳ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାରେ ନୌସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରବାଦ ରହିଛି । ବିଶେଷତଃ ସାତଭାୟାର ସାଧବ ସଂସ୍କୃତି ଏହାର ଉର୍ବର ଉଦାହରଣ । ପୁରାଣ ଯୁଗରୁ ଇତିହାସ ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ଦେଇ ଅବିରାମ ଗତିରେ ପ୍ରବାହମାନ- ଦରିଆପାରି ନୌବାଣିଜ୍ୟର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସ୍ରୋତରେ ନିର୍ବାକ ମୂକସାକ୍ଷୀ ହେଉଛି ତଟବର୍ତ୍ତୀ ଭୂଖଣ୍ଡ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଇନ୍ଦୁପୁର,

ଧୂମାତ ଓ ଘାଗରାଠାରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ମା’ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ଉପାସନା ପର୍ବ’ ନିଶା ମଙ୍ଗଳବାର ଓଷା’, ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଉପାଖ୍ୟାନ ଓ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ଖଣ୍ଡ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପୂର୍ବଭାଗର ଅଞ୍ଚଳ ସାତଭାୟା ଠାରେ ଓଡିଶା ତଥା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ଦରିଆପାରି ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାର ପ୍ରାମାଣିକତା ପୌରାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବହନ କରିଅଛି ।

ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳର ନାମ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ଗଭୀର ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ଏମିତି ଏକ ଗାଁ ସାତଭାୟା ଯାହା ଏସିଆ ମହାଦେଶ ପ୍ରାନ୍ତ ଓ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରି ସବୁ ସମୟରେ ସମୁଦ୍ର ଢ଼େଉରେ ମଥାପିଟା ପାହର ଖାଇ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହଜାଇ ଦେଇଛି । କେବଳ ଗାଁର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେବୀ ମା ପଞ୍ଚୁବରାହୀଙ୍କୁ ଭରସା କରି ପରାଜିତ ସୈନିକ ପରି ଗ୍ରାମବାସୀ ପଛକୁ ଫେରି ଫେରି ମୂଳ ଗାଆଁ ଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୩୦ କିମି ଦୂର ବଗପାଟିଆକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ହୋଇସାରିଲେଣି । ସାତଖଣ୍ଡ ଗାଁ ଏବେ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ସ୍ମୃତି ରୂପରେ ପଡ଼ିରହିଛି କେବଳ ମାଆଙ୍କର ଭଗ୍ନ ମନ୍ଦିର। ସାତଭାୟା ହେଉଛି ଅତୀତ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ମୃତିର ସ୍ମାରକୀ । ଲୋକକଥାରୁ ଜଣାପଡ଼େ ସାଧବ ସାତଭାଇ ବାଣିଜ୍ୟରୁ ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ଏହିଠାରେ ବୋଇତ ଲଗାଇଥିଲେ ଓ ଏହିଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ତଅପୋଇ ସହ ଭେଟ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସାଧବ ସାତଭାଇଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହାର ନାମ ସାତଭାୟା ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସାତଭାୟା ଏଭଳି ଏକ ଗାଁ ଯେଉଁଠି ମଣିଷ ଜୀଇବାକୁ ଅହରହ ସଂଘର୍ଷ କରି ଚାଲିଛି ସମୁଦ୍ର ସହ । ସାତଭାୟାର ସାଧବ ସଂସ୍କୃତିକୁ ନେଇ ଅନେକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡିକ ଆଜି ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଅନାଲୋଚିତ । ଯେଉଁ ସାତଭାୟା କୋଳରେ ଦିନେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ସାଧବ ସଂସ୍କୃତି, ଯାହାଥିଲା ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ ତାହା ଆଜି ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ନଜରରୁ ଅଲୋଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଛି । ସେଇ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଇଥିବା ଗାଁର ସଂସ୍କୃତିକୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବା ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ବାସଗୃହ :

ମଣିଷର ତିନୋଟି ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା ହେଉଛି ଖାଦ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ଓ ବାସଗୃହ । ସାତଭାୟାର ଅଧିବାସୀମାନେ ଏକ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ବସବାସ କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଖାଦ୍ୟପେୟ କିଛିଟା ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା ଏକ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଜିଲ୍ଲା ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ ଭାତ ହିଁ ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ । ସାତଭାୟାର ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଲୀଳାବତୀ ଧାନ ଚାଷ କରାଯାଏ । ଏହି ଲୀଳାବତୀ ଧାନରେ ଚୁଡ଼ା, ଚାଉଳ କୁଟି ଲୋକମାନେ ଏହାକୁ ଖାଦ୍ୟଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । କିଏ ପଖାଳ ଭାତ ଓ ଭଜା ଖାଏ ତ କିଏ ବିରିପିଠା ସହ ଭଜା ଆଉ କିଏ କଙ୍କଡା ଓ ମାଛ ଭଜା ଖାଇଥାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଆଗରେ ରହିଛି ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ର । ଏ ସମୁଦ୍ର କାହା ପେଟକୁ ଖାଲି ରଖିଲାଣି ନା ଏମାନଙ୍କ ପେଟ ଖାଲି ରଖିବ । ଏହି ସମୁଦ୍ରରୁ ଓ ତାର ଆଖପାଖ ନଦୀନାଳମାନଙ୍କରୁ କଙ୍କଡା ଧରି ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ଖାଇଥାନ୍ତି । ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସେମାନଙ୍କ ପୋଷାକ-ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ପ୍ରତି ଅଧିକ ଯତ୍ନ ନେଇଥାନ୍ତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ହାତବୁଣା ଲୁଗା ଓ କଳବୁଣା ଶାଢ଼ୀ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ବିବାହ, ବ୍ରତ ତଥା ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗର ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ପୁରୁଷ ମାନେ କଳବୁଣା ଧୋତି ଓ ଗାମୁଛାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ପୁଣି ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୈଷ୍ଣବ ମନୋଭାବାପନ୍ନ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନିଜ ନିଜର ଭକ୍ତି ଭାବର ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରଧାନତଃ କପାଳ ଓ ଶରୀରକୁ ଚନ୍ଦନ ଓ ତିଳକ ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜୀକୃତ କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ସାତଭାୟାର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଅଳଙ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ବାଲା, ବଟଫଳ, ଚମ୍ପାକଢମାଳ, ସୁନାର ନୋଳି, ଛଡିଆ, ମଲ, ପୁଣି ବାଙ୍କିଆ, ବିନ୍ଦ, ତାଇତ ପ୍ରଭୃତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପୁରୁଷ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରତି ଆଦୌ ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ସାତଭାୟା ଏକ ସମୁଦ୍ର କୂଳିଆ ଗାଁ । ଏଠାରେ ନା ଅଛି କୋଠାଘର ନା ଘରକୁ ଯିବାପାଇଁ ଭଲ ସଡକ ପକ୍କା । ଘରେ ଘରେ ଝାଟିମାଟି ଘେରା ନୁଆଁଣିଆ ଚାଳଘର । ଲୁଣି ପାଣିରେ ନଡ଼ା ପଚି ଯାଉଥିବାରୁ ଜଙ୍ଗଲରୁ ହେନ୍ତାଳ ଗଛର ରୂଅ ଓ ପତ୍ରରେ ଛପର କରନ୍ତି । ଘରଗୁଡିକ ସବୁ ବାଲିକୁଦ ତଳେ ତିଆରି କରିଥାନ୍ତି । ଘର ଚାରିପଟେ ଗୋବର ପାଣିରେ ଲେପ କରନ୍ତି । ଗୋବର ପାଣିରେ ଲିପା ହେବା ଦ୍ୱାରା ଅନେକ କୀଟନାଶକ ମରିଯାଆନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ । କାନ୍ଥରେ ଝୋଟି ଚିତା ପକାଇଥାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଘରର ସଂସ୍କୃତି ଓ ଚାଲି ଚଳନରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଗାଆଁ ।

ରୀତିନୀତି :

ମଣିଷ ନିଜର ନିତିଦିନିଆ ଜୀବନଧାରାରେ ରାତିରେ ଶୋଇବା ପୂର୍ବରୁ ଭାବିଥାଏ ସକାଳର କାର୍ଯ୍ୟ କଥା । ପୂର୍ବରୁ କହିରଖିଛି ସାତଭାୟା ଏକ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଅଞ୍ଚଳ । ଏହି କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଅଞ୍ଚଳ ରେ ବୃକ୍ଷ ପୂଜାର ପରମ୍ପରାରେ ରହିଛି ତ୍ରିଶାଖା ବୃକ୍ଷ ବା

ତ୍ରିଗଛ । ଗୋଟିଏ ମୂଳରୁ ତିନୋଟି ଶାଖା । ଏତେ ପ୍ରଳୟଙ୍କାରୀ ବାତ୍ୟାରେ ସମସ୍ତ ବୃକ୍ଷ ଓ ଜଙ୍ଗଲ ଧୂଳିସାତ ହେବାପରେ ୫୦ ଫୁଟରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଏହି ୩ଟି ଶାଖାର ସାମାନ୍ୟତମ କ୍ଷୟକ୍ଷତି ହୋଇ ନଥିଲା । ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଯାହାର ପ୍ରଥମ କରି ପୁଅ ବା ଝିଅ ହୁଏ ଏହି ଗଛ ମୂଳେ ୧୨୪ଟି ଘିଅଦୀପ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହିଦିନ ଜାଳିଥାନ୍ତି । ମନରେ ଆଶା ରହିଥାଏ ସନ୍ତାନ ୧୨୪ବର୍ଷ ଯାଏଁ ବଞ୍ଚିବ । ହେଲେ ତାହା ଆଜି ସମୁଦ୍ର ଗର୍ଭରେ ।

ସାତଭାୟାରେ ବିବାହର ପରମ୍ପରା ଥିଲା ଟିକେ ଅଲଗା । ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ତା ସ୍ୱାମୀ ମୁହଁ ଦେଖୁ ନଥିଲା । ବାହାଘର ଦିନ କନ୍ୟାକୁ ଗାଧୋଇ ଦେଇ ବରର ଲୋକେ ସବାରୀରେ ବସାଇ ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ତୋଳାକନିଆଁ ପରି ଝିଅଟିଏ ବାହା ହୋଇ ନିଜ ଦୁଃଖକୁ ସହି ରହିଥାଏ । ବିବାହରେ ବର ଓ କନ୍ୟାକୁ ପାଦଚଲା ରାସ୍ତାରେ କେବଳ ସବାରୀ ପାଲିଙ୍କିରେ ବୋହିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ବାହାହୋଇ ସାରିବା ପରେ ବୋହୂକୁ ହାତେ ଲମ୍ବା ଓଢଣି ଟାଣି ରହିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଯୌଥ ପରିବାର ଥିବାରୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ରୋଷେଇ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଏକ ଲୋକବିଶ୍ୱାସକୁ ଆଧାର କରି ଏଠାକାର ଲୋକମାନେ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରି ଭୋଗ ନୈବେଦ୍ୟକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ସମୁଦ୍ର ବର୍ଷସାରା ଶାନ୍ତ ରହିବ ।

ପର୍ବପର୍ବାଣୀ :

ଓଡ଼ିଶାରେ ବାରମାସରେ ତେରପର୍ବ । ଏହି ପର୍ବପର୍ବାଣୀ ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଚେତନାକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରାଇଥାଏ । ସାତଭାୟାର ମୁଖ୍ୟତଃ ଚୈତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଦୁର୍ଗାପୂଜା, ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା, ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ଓ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ମହାଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ଚୈତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା :

ଚୈତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ହେଉଛି ଓଡ଼ିଶା କୈବର୍ତ୍ତ ମାନଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପର୍ବ । ସାତଭାୟାରେ ମା'ଙ୍କର ପୂଜାବିଧି ଏହି ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନଠାରୁ ସାତଦିନ ଯାଏ ଅଖଣ୍ଡ ନାମଯଜ୍ଞ, ଭଜନ, କୀର୍ତ୍ତନ ହୁଏ । ମା'ଙ୍କ ପାଖରେ ଛେଳି ବା ବୋଦା ବଳି ଦିଆଯାଏ । ମନ୍ଦିର ଟ୍ରଷ୍ଟି ପକ୍ଷରୁ ଏହି ବଳି ପଡ଼ିବା ପରେ ଭକ୍ତମାନେ ମାନସିକ ପୂରଣ ପାଇଁ ଆଣିଥିବା ଶହ ଶହ ବୋଦା, ଛେଳିକୁ ବଳି ଦିଆଯାଇଥାଏ । ବଳିପ୍ରଥା ଉପରେ ଏଠାକାର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ, ଏହି ଦିନ ବଳି ଦିଆଗଲେ ବର୍ଷସାରା ମା' ଶାନ୍ତିରେ ରହିବେ । ପଶୁପକ୍ଷୀ ବଳି ପଡ଼ିବା ଉପରେ ସରକାର କଟକଣା ଜାରି କରିବା ପରେ କେବଳ ବିଧି ନିମନ୍ତେ ପଶୁବଳି ବଦଳରେ କୁଷାଣ୍ଡ ବଳି ଦିଆଯାଉଅଛି ।

ଦୁର୍ଗା ପୂଜା :

ଶରତ ଋତୁର ଆଗମନରେ ମା' ଦୁର୍ଗା ବିରାଜମାନ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ପର୍ବର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ଦେବୀ ଉପାସନା ସେଥିପାଇଁ ଏଠାରେ ଚଣ୍ଡୀପାଠ କରାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଦେବୀ ପୀଠମାନଙ୍କରେ ଆଶ୍ୱିନ ମାସରେ ଷୋଳଦିନ ବ୍ୟାପ୍ତି ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଜଗତ ଜନନୀଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ କିଛି ଉପହାର ଦେବାକୁ ପଡେ । ତେଣୁ ଦେବୀ ପୂଜାରେ ବଳିଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ସାତଭାୟାରେ ଚୈତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଦଶହରା ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା :

କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜାର କାଳ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରାଧିପତି ଶ୍ରୀ ବଳଦେବଜୀଉଙ୍କ ବାଟ ଦେଉଳ ଗାତ୍ରରେ ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଏହି ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜାର ପରମ୍ପରା ଜିଲ୍ଲା ସଂସ୍କୃତିର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ । ଏହି ପରମ୍ପରାରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ନ ହୋଇ ସାତଭାୟା ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ଗଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହି ଦିନ ମା'ଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ବିଧି ପୂର୍ବକ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଏ । ଦୀର୍ଘ ୬ ଦିନ ରହିବା ପରେ ମା'ଙ୍କର ମେଳଣ ହୁଏ । ଏଥିରେ ସାତଭାୟାର ସମସ୍ତ ଲୋକେ ଯୋଗ ଦିଅନ୍ତି ।

ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା :

ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର ସଂପୃକ୍ତି ଉତ୍କଳୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସହ ଥିବାରୁ ଏହି ଓଷାକୁ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ବିଶେଷ ଭାବେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ହେଉଛି ସାତଭାୟା । ଏଠାରେ ମା' ଖୁଦୁରୁକୁଣୀଙ୍କୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଏ । ଗାଆଁ କୁଆଁରୀ ଝିଅମାନଙ୍କର ହୁଳହୁଳି ଓ ଧୂପ, ଦୀପ ଗନ୍ଧରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ମା' ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ପୂଜା । ଏହି ଦିନଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ୧ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୀଠରେ ପୂଜା ପାଆନ୍ତି ମା' ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ । ଝିଅମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଓଷେଇତି ହୋଇ ନିତିଦିନ ମା'ଙ୍କୁ ସେଇ କୋଠିରେ ବସାଇ ଭୋଗ ଦିଏ । ପ୍ରତି ରବିବାର ଦିନ ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ମା'ଙ୍କର ମେଳଣ ଉତ୍ସବରେ ଏକାଠି ହୁଅନ୍ତି ସାତଖଣ୍ଡି ଗାଁର ଅଧିବାସୀ । ମା'ଙ୍କ ପୀଠକୁ ସାଜସଜ୍ଜା

କରନ୍ତି । ଠାକୁରଙ୍କୁ ବିସର୍ଜନ ଦେଲାପରେ ମାଙ୍କର ମେଲଣ ବା ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ସବୁ ଭାଲୁକୁଣୀ ଆଗରେ ଗାଆଁ ଲୋକମାନେ ବାଜା ବଜାଇ, ଗୀତ ଗାଇ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ସାତଭାୟାର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପର୍ବ ।

କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା :

କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଚିନ୍ତା ବି କରାଯାଇ ପାରିବନାହିଁ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ଧର୍ମ ମାସ ରୂପେ ମଧ୍ୟ ପରିଚିତ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ପୂର୍ବ ପାଞ୍ଚଦିନ ପଞ୍ଚୁକ ବା ମହାପଞ୍ଚୁକ ନାମରେ ନାମିତ । ଏହି ଦିନ ସାତଭାୟାରେ କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରାଯାଏ । ଏକ ବିରାଟ ନୌକା ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଲୋକମାନେ ତାକୁ ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଯାହା ତାଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷଙ୍କର ଗୌରବମୟ କୀର୍ତ୍ତିକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ କରାଇଦିଏ ।

ମା' ପଞ୍ଚୁବରାହୀ :

ମା' ପଞ୍ଚୁବରାହୀଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ସାତଭାୟାର ସଂସ୍କୃତି ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ। ସାତଭାୟାର ମା' ପଞ୍ଚୁବରାହୀ ଶକ୍ତି ଉପାସନାର ପ୍ରମୁଖ ପୀଠ ଭାବେ ପରିଚିତ । ପୁରାଣ ଓ ଜନଶ୍ରୁତି ଅନୁସାରେ ମା' ବୈଦିକ ଦେବୀ ନୁହଁନ୍ତି, ସେ ପୌରାଣିକ ଦେବୀ ଅଟନ୍ତି । ଅତୀତରେ ମା' ଏଠି ଲୋକଦେବୀ ଭାବେ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । ଏବେ ସମଗ୍ର ଉପକୂଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ମା' ପଞ୍ଚୁବରାହୀ ରୂପେ ପୂଜିତ । ମା' ପଞ୍ଚୁବରାହୀଙ୍କର କୌଣସି ବାହନ ନାହାନ୍ତି । ଦେବୀଙ୍କର ଡାହାଣ ହାତରେ ମତ୍ସ୍ୟ ଓ ବାମ ହସ୍ତରେ ଦାନ ପାତ୍ର ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ମା' ନୌସିଂହାସନରେ ରାଜଲଳିତା ଆସନରେ ବସିଛନ୍ତି । ମା'ଙ୍କ ସର୍ବାଙ୍ଗ ବସ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇଥାଏ । ମା' ଙ୍କ ପ୍ରତିମାରେ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଓ କଳା ଶୈଳୀର ଛାପ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତି'ଳିତ । ଏହି ପୀଠର ବିଶେଷତଃ ହେଲା ଯେ- ପାଂଚ ଭଉଣୀ ଏକତ୍ର ଭାବେ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ଏହିଭଳି ଏକତ୍ର ପୂଜା ପାଇବାର ପରମ୍ପରା କୌଣସି ଦେବଦେବୀ ମନ୍ଦିରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ । ନାରୀ ଅବୟବ ଥିବା ବରାହୀମୁଖୀ ମୂର୍ତ୍ତି ଯାଜପୁର ବିରଜାଙ୍କର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ଆଳିର ଲକ୍ଷ୍ମୀବରାହ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ପୁରାଣର ବରାହ ଅବତାର କଥା ମନକୁ ଆସେ । ପୃଥ୍ୱୀ ରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ମାତୃଶକ୍ତିର ଆବିର୍ଭାବ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରହିଛି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ ଏମାନେ ସାତ ଭଉଣୀ । ପାଞ୍ଚଭଉଣୀଙ୍କୁ ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଛାଡ଼ି ଆସିବାର କାରଣ ସେମାନେ ପୂର୍ବତଟ ଜଗିବେ । ଆଉ ଦୁଇଭଉଣୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସମୁଦ୍ରରେ ଅଛନ୍ତି ଅନ୍ୟଜଣେ ହେଲେ ଯାଜପୁର ବିରଜା ଠାକୁରାଣୀ । ମା' ପଞ୍ଚୁବରାହୀ ମନ୍ଦିରର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୂଜାବିଧି, ପରମ୍ପରା ଭିନ୍ନ ଯାହା ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେବଦେବୀ ପୀଠରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ । ଏବେ ଲିଙ୍ଗଗତ ସମାନତା ଓ ପୂଜାକରିବାର ଅଧିକାରକୁ ନେଇ ସାରା ଭାରତରେ ସ୍ୱର ଜୋର୍ ଧରୁଛି । ପୁରୁଷଙ୍କ ଭଳି ମହିଳାମାନେ କାହିଁକି ପୂଜା କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇବେ ନାହିଁ, ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ବାଦାନୁବାଦ ଜାରିରହିଥିବା ବେଳେ ସାତଭାୟାର ଏହି ମା' ପଞ୍ଚୁବରାହୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି ଦଳିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମହିଳା । କେଉଁ କେଉଁ କାଳରୁ ଏହି ମନ୍ଦିରରେ କୈବର୍ତ୍ତ ଜାତିର ମହିଳା ମାନେ ନିଷ୍ଠାର ସହ ମା'ଙ୍କର ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଲୋକକଥା ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରଥମରୁ ମା'ଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ଏକଦା ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପୂଜକ ନାରୀ ଅବୟ ଧାରି ବରାହମୁଖୀ ଦେବୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କାମ ଆସକ୍ତି ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରି କାମାତୁର ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ । କ୍ରୋଧାନ୍ୱିତ ଦେବୀମାନଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ କାମାତୁର ବ୍ରାହ୍ମଣ ପାଷାଣ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲା । ଅଦ୍ୟାବଧି ମା'ଙ୍କ ପୁରୁଣା ମନ୍ଦିର ସନ୍ନିକଟ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଘାଟରେ ଅଭିଶପ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପଥର ଅବୟବ ଗଣ୍ଡି ପଡ଼ି ରହିଥିବା ବେଳେ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ମଥା ରୂପକ ପଥର ଖଣ୍ଡକ ପଡ଼ିରହିଥିବା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ସେହିଦିନଠାରୁ ମା'ଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ହେବା ପରେ ଏଠାରେ କୈବର୍ତ୍ତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସଧବା ନାରୀମାନେ ହିଁ ମୁଖ୍ୟ ପୂଜକ ଭାବେ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରନ୍ତି । ଏହି ଲୋକକଥା ଏବେ ବି ଉପକୂଳ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତିଟି ଧର୍ମଭୀରୁ ମଣିଷ ମନରେ ସତେଜ ହୋଇ ରହିଛି । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ମା'ଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ନିଷିଦ୍ଧ ରହିଛି ।

ତଅପୋଇ ଉପାଖ୍ୟାନ :

ସାତଭାୟାର ସଂସ୍କୃତି କଥା ପଡ଼ିଲେ ଧାରଣା ଆସେ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରା । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାଧବ ପୁଅମାନେ ସାତଦରିଆ ପାରିହୋଇ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳର ନୌସେନା । ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରା ବେଶ୍ ସୁଦୃଢ଼ ଥିବାର ଖାରବେଳଙ୍କ ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲେଖରୁ ଜଣାପଡେ । ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ପରମ୍ପରାରେ ତଅପୋଇ ଉପାଖ୍ୟାନ ମୁଖ୍ୟସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି । ଲୋକକଥା ଅନୁସାରେ ତଅପୋଇ ଆଖ୍ୟାନ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ହେଉଛି ସାତଭାୟା । ପଞ୍ଚୁବରାହୀ ଦେବୀଙ୍କ ପୀଠ ଏହିଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସାତଭାୟାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ଆଧାର କରି

ଅନେକ ଲୋକକଥା ପ୍ରଚଳିତ । ସାତଭାୟାର ଲୋକେ ନିଜକୁ ସାଧବମାନଙ୍କ ବଂଶଧର ବୋଲି ମତ ଦିଅନ୍ତି । ଏମାନେ ସାତ ଦରିଆ ପାରିହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ଏମାନଙ୍କ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଧାରରୁ ଜଣାପଡେ । ଏମାନେ ଦୃଢ଼ ମତ ଦିଅନ୍ତି ଯେ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ଏହି ଅଞ୍ଚଳରୁ ସୃଷ୍ଟ । ସାତଭାୟା ପଶ୍ଚିମପଟେ ରିଘାଗଡ ବୋଲି ଏକ ଗଡରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେଠାରେ ସାଧବମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତନ୍ମୟବନ୍ତ ନାମରେ ଜଣେ ଧନୀ ସାଧବ ଏହି ରିଘାଗଡରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁଠାରେ ତଅପୋଇକୁ ଭାଇମାନେ ଠାବ କରିଥିଲେ ସେ ସ୍ଥାନର ନାମ ଆଜି ସାତଭାୟା । ରିଘାଗଡ ଓ ସାତଭାୟା ପରସ୍ପର ସନ୍ନିକଟ । ସାଧବମାନେ ବୋଇତରେ ବିଦେଶ ଯିବା ସମୟରେ ସାଧବରମଣୀ ମାନେ ଦେବୀ ପଞ୍ଚୁବରାହୀଙ୍କୁ ପୂଜାର୍ଚ୍ଚନା କରିଛନ୍ତି । ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାର କାହାଣୀ ଅନୁରୂପ ସାଧବ ସାତଭାଇଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସାତଭାୟା ନାମରେ ପରିଚିତ ବୋଲି ସେଠାକାର ଲୋକମାନେ କହନ୍ତି । ସାତଭାୟାର ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଔପନ୍ୟାସିକ ଶୁଭ୍ରାଂଶୁ ଭୂଷଣ ସୁତାର ତାଙ୍କ 'ସ୍ମୃତି ବିସ୍ମୃତିର ସାତଭାୟା ' ଉପନ୍ୟାସରେ ଲେଖିଛନ୍ତି- "ସେଦିନ ଯେଉଁ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଭାଗ୍ୟବତୀ ତଅପୋଇ ତାର ସାତଭାଇଙ୍କୁ ଫେରି ପାଇଲା ଆଉ ସାଧବ ଝିଅ ହୋଇ ରାଜାରାଣୀ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନ ସାର୍ଥକ ହେଲା, ସେହି ସ୍ଥାନ ଏକ ସ୍ମୃତିପୀଠ ରୂପେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ସାତଭାଇଆ ନାମରେ ନାମିତ ହେଲା । ରାଜା ଅମର ପ୍ରସାଦ ସାତଭାଇଙ୍କ ନାମରେ ସାତଖଣ୍ଡି ଗ୍ରାମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ ସେହି ଜଙ୍ଗଲ ରାଜ୍ୟ ସୀମାରେ ।" ରିଘାଗଡ ଓ ସାତଭାୟା ହେଉଛି ପରସ୍ପର ସନ୍ନିକଟ । ସେହି ଅତୀତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁସାରେ ଏହାର ନାମ ହୋଇଛି ସାତଭାୟା । ଏହି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ସାତଭାୟାର ପ୍ରତିଟି ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରୁ ନିସୃତ ।

ସାତଭାୟା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହି ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା ଏହା ଯେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜିଲ୍ଲା ମାନଙ୍କରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ ନାହିଁ ଏମିତି ଆଦୌ ନୁହେଁ । ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ ଭିତ୍ତିରେ ଉପାଞ୍ଚଳର ସଂସ୍କୃତି ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ବଡ଼ କଠିନ ବ୍ୟାପାର । ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଜିଲ୍ଲା ମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା, ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତିର ମିଳନରେ ନୂତନ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମନ୍ୱୟ ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଧିକ । କିନ୍ତୁ ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକସମାଜ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସର୍ବଦା ସଂଘର୍ଷ କରୁଥିବାରୁ ସେମାନେ ନିଜପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ, ସାଂସ୍କୃତିକ ସରହଦ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ଏଠାକାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଲୋକବୃତ୍ତିଧାରୀ ସାଂସ୍କୃତିକ ନିର୍ଯ୍ୟାସ । ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ୱରୂପଟି ମୁଖ୍ୟ ଧାରାରୁ ବିଚ୍ୟୁତ ନୁହେଁ । ପରନ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟ ଧାରାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିବାରେ ଗୋଟିଏ ଉର୍ବର ସହାୟକ ଉତ୍ସ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ମହାନ୍ତି, ଶାନ୍ତନୁ କୁମାର; ଯୁଗେ ଯୁଗେ କନିକା (୨ୟ ଭାଗ), ପ୍ରକାଶକ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ, ସତ୍ୟବ୍ରତ ପ୍ରକାଶନ, ଟାଉନ୍ ହଲ୍ ରୋଡ, କଟକ- ୯, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ; ସରସ୍ୱତୀ ପୂଜା ୨୦୦୩ ।

୨. ରାୟ, ପ୍ରତାପ କୁମାର, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା ଇତିହାସ (୧ମ ଭାଗ), ପ୍ରକାଶିକା, ଶ୍ରୀମତୀ ବିଦ୍ୟୁଚ୍ଛାୟା ରାୟ, ପଦ୍ମାଳୟା ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, ୟୁନିଟ-୮, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ: ୨୦୦୧, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ: ୨୦୦୯, ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ: ୨୦୧୧ ।

୩. ସୁତାର, ଶୁଭ୍ରାଂଶୁ ଭୂଷଣ; ସ୍ମୃତି ବିସ୍ମୃତିର ସାତଭାୟା, ପ୍ରକାଶକ, ମଲ୍ଲିଘର, ରାଜକନିକା, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶନ: ୨୦୧୪ ।

୪. ଓଡ଼ିଶା କଲଚରାଲ୍ ଫୋରମ୍, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି, ପ୍ରକାଶକ, ମନୋଜ କୁମାର ମହାପାତ୍ର, ଗ୍ରନ୍ଥ ମନ୍ଦିର, ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ: ଡିସେମ୍ବର ୧୯୭୮, ପୁନଃ ମୁଦ୍ରଣ: ଜାନୁଆରୀ ୧୯୮୫, ତୃତୀୟ ସଂସ୍କରଣ: ୨୦୧୫ ।

ଗବେଷକ

ଦୂରଭାଷ : ୯୯୩୮୨୫୭୪୫୧